

MICHELLE OBAMA

BELSŐ FÉNYÜNK

**MI VISZ TOVÁBB
A BIZONYTALAN IDŐKBEN?**

A fordítás alapja: Michelle Obama: *The Light We Carry – Overcoming in Uncertain Times*

This translation published by arrangement with the Crown Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC.

Copyright © Michelle Obama, 2022

Fordította:

1–4. fejezet © Darnyik Judit, 2022

Bevezetés, 5–7. fejezet © Pétersz Tamás, 2022

8–10. fejezet © Kenyeres Anna, 2022

Szerkesztette: Illényi Balázs

Borítóterv: Christopher Brand

A borítóadaptációt készítette: Kovács Péter

A szerző fotója: Miller Mobley

HVG Könyvek, Budapest, 2022

Kiadóvezető: Budaházy Árpád

Felelős szerkesztő: Dufka Hajnalka

www.hvgkonyvek.hu

ISBN 978-963-565-309-6

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet vagy annak részleteit tilos reprodukálni, adatrendszerben tárolni, bármely formában vagy eszközzel – elektronikus, fényképezeti úton vagy más módon – a kiadó engedélye nélkül közölni.

Kiadja a HVG Kiadó Zrt., az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Szauer Péter

Nyomdai előkészítés: Kedves László

Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

Mindazoknak, akik arra használják saját fényüket, hogy mások is úgy érezhessék, látják őket.

Ezt a könyvet anyámnak és apámnak, Mariannek és Frasernek ajánlom, akik továbbadták nekem mindazokat az értékeket, amelyek alapján eligazodom a világban. Józan, hétköznapi bölcsességüknek köszönhetően olyan hely volt az otthonunk, ahol éreztem, hogy látnak és meghallanak, ahol gyakorolhattam az önálló döntéshozatalt, ahol olyan emberré válhattam, amilyen lenni akartam. Mindig ott voltak, amikor szükségem volt rájuk, és feltétlen szeretetüknek köszönhetően már nagyon korán megtanultam, hogy nekem is van hangom. Nagyon hálás vagyok nekik, hogy meggyújtották bennem a fényt.

Ha valaki a családfánkról bajkeverő volt is,
Száz másik nem volt az.

A rosszak nem győznek – legalábbis nem végleg,
Legyenek bármilyen hangosak is.

Egyszerűen nem lennénk itt,
Ha ez így volna.

Alapvetően mind jószágból vagyunk.
És ennek tudatában sohasem kell egyedül vonulnunk.

Mi vagyunk az évszázad vezető híre.
Mi vagyunk a jók, akik előléptek.

Mindvégig, még akkor is, ha oly sokszor
Másképp érezzük.

ALBERTO RÍOS: „A House Called Tomorrow” (A holnap nevű ház)
(részlet)¹

TARTALOM

BEVEZETÉS	13
------------------	-----------

ELSŐ RÉSZ

ELSŐ FEJEZET: KIS LÉPÉSEKKEL MESSZIRE JUTUNK	33
MÁSODIK FEJEZET: A FÉLELEM MEGFEJTÉSE	59
HARMADIK FEJEZET: INDÍTSUNK KEDVESEN!	85
NEGYEDIK FEJEZET: LÁTHATATLAN VAGYOK?	95

MÁSODIK RÉSZ

ÖTÖDIK FEJEZET: A KONYHAASZTALOM	125
HATODIK FEJEZET: HOGYAN VÁLASSZUNK TÁRSAT?	155
HETEDIK FEJEZET: ANYÁM	189

HARMADIK RÉSZ

NYOLCADIK FEJEZET: EGÉSZ LÉNYÜNK	219
KILENCEDIK FEJEZET: A RAJTUNK LÉVŐ PÁNCÉL	245
TIZEDIK FEJEZET: TARTSUK MAGASAN A MÉRCÉT!	267
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	295
FÉNYKÉPEK JEGYZÉKE	299
JEGYZETEK	301
NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ	305

Apám segítségével hűsölök a forró South Side-i nyárban.

BEVEZETÉS

MÉG GYEREK VOLTAM, amikor apám egyszer csak elkezdett botot használni, hogy járás közben megőrizhesse az egyensúlyát. Nem emlékszem pontosan, mikor jelent meg a bot a chicagói South Side-on lévő otthonunkban – talán négy- vagy ötéves lehettem –, de hirtelen ott volt ez a sima, sötét fából készült karcsú, erős eszköz. A bot a sclerosis multiplex első győzelme volt; a betegségtől apám súlyosan sántított a bal lábára. A sclerosis multiplex valószínűleg már jóval a hivatalos diagnózis előtt elkezdte romboló munkáját a testében, kikezdte központi idegrendszerét, és egyre jobban elgyengítette a lábát, megnehezítve napi teendőinek – a városi víztisztító telepen végzett munkájának, az anyámmal közös háztartás vezetésének és gyerekeik gondos nevelésének – ellátását.

A bot segítségével apám fel tudott menni a lépcsőn a lakásunkhoz, és eljutott a szomszédos utcába. Esténként dönthető támlájú széke karfájának támasztotta, és úgy tűnt, meg is feledkezett róla, miközben sportközvetítéseket nézett a tévében, dzsesszt hallgatott a lemezjátszón, vagy az ölébe ültetett, hogy megkérdezze, mi tör-

tént aznap az iskolában. Engem lenyűgözött a bot ívelt markolata, a végére húzott fekete gumi és a tompa, üreges hang, amelyet kiadott, ha a padlóra zuhant. Néha én is kézbe vettem, és a nappalinkban sántikálva igyekeztem utánozni apám mozgását, közben pedig reménykedtem, hogy átérezhetem, milyen is az ő bőrében lenni. Én azonban kicsi voltam, a bot pedig túl nagy, úgyhogy inkább csak a szerepjátékaim kellékeként használtam.

A család szemében a bot nem jelképezett az égvilágon semmit. Csak egy eszköz volt, ahogy anyám konyhai spatulája, vagy nagyapám kalapácsa, amellyel az elrepedt polcot vagy függönykarnist szokta megjavítani. Hasznos eszköznek számított, amely védelmet nyújtott, és amelyre szükség esetén támaszkodni lehetett.

Nem voltunk viszont hajlandók szembenézni azzal a könyörtelen ténnyel, hogy apám állapota fokozatosan romlik, és a szervezete szép csendben saját maga ellen fordul. Ő tudta ezt. Anyám is tudta. A bátyámmal, Craiggel még kicsi gyerekek voltunk akkoriban, de a gyerekek nem ostobák, így bár apánk továbbra is fogócskázott velünk az udvaron, eljött a zongorafellépéseinkre és a baseballmeccseinkre, azért mi is tudtuk. Egyre inkább megértettük, hogy apánk betegsége miatt a családuknk sérülékenyebbé, kiszolgáltatottabbá vált. Ha úgy hozta volna a helyzet, nehezen tudott volna megmenteni bennünket a tüztől vagy egy betörőtől. Kénytelenek voltunk megtanulni, hogy nem vagyunk teljesen urai a saját életünknek.

Ráadásul időnként még a bot is cserben hagyta apánkat. Elvett egy lépést, vagy a lába elakadt a felgyűrődött szőnyegben, ő pedig megbotlott és elesett. És a másodpercnek abban az állóképszerű töredékében, amikor a teste esés közben még a levegőben volt, felvillant a szemünk előtt, amit nem akartunk meglátni: a sebezhetősége, a reménytelensége, a bizonytalansága és a ránk váró még nagyobb nehézségek.

Egy megtermett felnőtt ember hatalmas robajjal zuhan a földre; ez olyasmi, amit nem lehet elfelejteni. Apró lakásunk valósággal beleremegett az eséseibe, és ilyenkor rohantunk, hogy segítsünk neki.

„Óvatosan, Fraser!” – mondta neki ilyenkor az anyám, mintha a szavai meg nem történtté tehetnék az esést. Craig és én kicsiny testünkkel igyekeztünk megtámasztani apánkat, hogy feltápáskodhasson, fűgén felvettük az elrepült botot és a szemüvegét, mintha a gyors talpra állítással kitörölnénk az esés képét. Mintha bármelyikünk is helyrehozhatott volna bármit. Ilyenkor mindig nyugtalan lettem, és megijedtem, mert megértettem, mit veszíthetünk el, és milyen könnyen.

Apám a legtöbbször csak legyintett és nevetett, bagatellizálta az esést, és értésünkre adta, hogy mi is nyugodtan nevéssünk vagy viccelődjünk rajta. Egyfajta kimondatlan egyezség jött létre közöttünk: el kellett engednünk az ilyen pillanatokat. Az otthonunkban a nevetés is egy igen hasznos eszköznek számított.

Ma, felnőtt fejfel a következőt tudom a sclerosis multiplexről: ez a betegség világszerte több millió embert érint. Megzavarja az immunrendszert, és a szervezet saját maga ellen fordul, össze téveszti a barátot az ellenséggel, önmagát valami mással. Megsérül a központi idegrendszer, az idegsejtek axonnak nevezett nyúlványai elveszítik védőburkukat, és finom szálaik sérülékennyé válnak.

Ha a betegség miatt az apámnak voltak is fájdalmai, nem beszélt róluk. Ha az ezzel járó megalázó helyzetek rontották is a kedélyállapotát, ritkán látszott rajta. Nem tudom, hányszor esett el, amikor nem voltunk ott – a munkahelyén, vagy éppen a borbélyhoz menet –, de minden bizonnyal megtörtént, legalábbis néha. Az évek azonban teltek-múltak. Az apám elment dolgozni, hazajött, mosolygott. Talán ez is a tagadás egyik formáját jelentette. De az is

lehet, hogy egyszerűen ő döntött úgy, hogy e szerint az elv szerint él: ha elesel, felállsz, és mész tovább.

Ma már tudom, hogy apám betegsége nagyon hamar fontos leckét adott nekem abból, milyen érzés másnak lenni, milyen érzés úgy élni ebben a világban, hogy megjelöl bennünket valami, ami felett nem igazán van hatalmunk. Ez a másság mindig ott volt, akkor is, ha nem rágódtunk rajta. A családom minden tagjában ott szunnyadt. Olyan dolgok miatt aggódtunk, amelyek miatt más családoknak nem kellett. Olyan dolgokkal kellett vigyáznunk, amelyek miatt másoknak nem. Ha elmentünk valahová, szép csendben megvizsgáltuk az akadályokat, és felmértük, mekkora fáradságába kerülne apámnak átmenni a parkolón, vagy eljutni a helyére a lelátón Craig kosárlabdameccsén. Nekünk mást jelentett a távolság és a szintemelkedés. Mást jelentett a lépcső, a jeges járda és a magas járdaszegély. Mi az alapján választottuk meg a parkokat és múzeumokat, hogy mennyi pad van bennük, és hány helyen pihenheti ki magát egy fáradt test. Bárhová mentünk, mérlegeltük a kockázatokat, és kerestük, mi az, ami egy kicsit is segíthetne apánknak. Minden lépést ki kellett számolnunk.

És ha egy eszköz már nem működött, mert egy idő után nem volt képes szembeszállni a betegség erejével, akkor fogtuk magunkat, és kerestünk valami mást: a botot alkartámaszos mankóra cseréltük, a mankót később motorral hajtott kerekesszékre, azt pedig olyan speciális autóra, amelyben mindenféle emelők és hidraulikus berendezések végezték el azt, amire az apám teste már nem volt képes.

Hogy apám szerette-e ezeket a dolgokat, vagy szerinte megoldották-e minden problémáját? Egyáltalán nem. De szüksége volt rájuk? Igen, egyértelműen. Erre valók a segédeszközök. Segítenek, hogy egyenesen járjunk, megőrizzük az egyensúlyunkat, és könnyebben együtt élhessünk a bizonytalansággal. Segítenek, hogy talpon maradjunk a viharban, és akkor is boldoguljunk, ha úgy

érezzük, kicsúszik az irányítás a kezünkből. És segítenek továbbmennünk, akkor is, ha nehezünkre esik, akkor is, ha a beteg idegsejtekhez hasonlóan mi is elveszítjük a védőburkunkat.

Rengeteget gondolkodom ezeken a dolgokon. Mi az, amit magunkkal viszünk, mi segít megőrizni a tartásunkat a bizonytalanságok közepette, hogyan találjuk meg az eszközeinket, és hogyan támaszkodunk rájuk, különösen a zűrzavaros időkben? Azon is sokat gondolkodom, mit jelent másnak lenni. Megdőbent, milyen sokan küzdünk a különbözőség érzésével, és hogy továbbra is milyen központi szerepet tölt be a különbözőségről alkotott fel fogásunk abban a tágabb értelmezési tartományban, amelyben azt vizsgáljuk, milyen világban is szeretnénk élni, kiben bízunk meg, kit emelünk fel és kit hagyunk hátra.

Ezek persze bonyolult kérdések, a válaszok pedig éppen olyan bonyolultak. A „különbözőséget” pedig sokféleképpen határozhatjuk meg. De egyvalamit érdemes elmondanunk azok védelmében, akik így éreznek: egyáltalán nem könnyű megtalálni az utat egy olyan világban, amely telis-tele van mások által nem is látott, őket nem zavaró akadályokkal. Ha másmilyenek vagyunk, akkor sokszor úgy érezzük, másik térképet használunk, más tájékozódási problémákkal kell megküzdenünk, mint a körülöttünk lévőknek. Sőt néha egyenesen úgy tűnhet, nincs is térképünk. A másságunk gyakran megelőz bennünket; az emberek előbb látják meg a másságunkat, mint minket magunkat. Ezen túl kell lendülnünk. Ez az erőfeszítés pedig szinte magától értetődően ki merülést jelent.

Így aztán – tulajdonképpen a túlélés érdekében – megtanulunk, ahogy a családom is megtanult, ébernek lenni. Rájövünk, hogyan takarékoskodhatunk az energiánkkal, hogyan számolhatunk ki minden lépést. És az egész mögött egy szédítő paradoxon húzódik: a másság egyrészt óvatosságra nevel, ugyanakkor megköveteli, hogy merészek legyünk.

EZZEL A GONDOLATTAL KEZDEK NEKI ennek az új könyvnek, vagyis egyszerre érzem magam óvatosnak és merésznek. Amikor 2018-ban megjelent az *Így lettem (Becoming)*², nagyon meglepett a fogadtatása, sőt, az igazat megvallva, valósággal padlót fogtam tőle. Beleírtam a lelkemet abba a könyvbe; nemcsak az Egyesült Államok first ladyjeként eltöltött időszakot szerettem volna feldolgozni a segítségével, hanem általában véve az életemet. Az örömteli, csillogó-villogó részek mellett meséltem nehézségekről is, amelyekkel szembe kellett nézmem: apám halálával huszonhét éves koromban, legjobb egyetemi barátnőm elvesztésével, azzal, hogy Barackkal mennyit küzdöttünk, mire sikerült teherbe esnem. Feleleveníttem bizonyos élményeket, amelyeket színes bőrű fiatalként átéltem. Őszintén beszéltem arról is, mekkora fájdalmat okozott, amikor az otthonunkként szeretett Fehér Házat és férjem elnökként végzett kemény munkájának örökségét kénytelenek voltunk átengedni meggondolatlan és nemtörődöm utódjának.

Egy kicsit kockázatosnak éreztem hangot adni mindennek, ugyanakkor nagy megkönnyebbülést is jelentett. First ladyként töltött nyolc évem alatt mindvégig éber és óvatos voltam, egy pillanatra sem feledkeztem meg arról, hogy egy egész nemzet tekintete szegeződik Barackra, rám és két lányunkra, és hogy a történelmi értelemben is fehér ház fekete lakóiként egyetlen botlást sem engedhetünk meg magunknak. Nagyon ügyelnem kellett rá, hogy a pozíciómat arra használjam, hogy valóban érdemi változásokat érjek el, hogy az ügyek, amelyekkel foglalkozom, tényleg rendben haladjanak, és illeszkedjenek az elnök programjába. Közben óvnom kellett a gyerekeinket is, és segítenem őket abban, hogy boldoguljanak egy normálisnak távolról sem nevezhető életformában, és persze támogatnom kellett Barackot is, aki úgy tűnt, néha az egész világ súlyát cipeli a vállán. Minden egyes döntést a legnagyobb körültekintéssel hoztam meg, mérlegeltem